

УДК 346.2

DOI: 10.5281/zenodo.7473073

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ВІД
НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ
В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Андрущенко Лілія Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
молодший науковий співробітник відділу
правового забезпечення ринкової економіки
Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України
(м. Київ)

ORCID: 0000-0001-6621-0842

У статті досліджуються нормативно-правові акти, що регулюють питання конкуренції, правові засади захисту від недобросовісної конкуренції, питання відповідальності за порушення конкурентного законодавства. Система державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, яку створено та діє в Україні, загалом відповідає міжнародним та європейським стандартам, наявна система державного регулювання природних монополій, створена та впроваджується національна система контролю державної допомоги суб'єктам господарювання. На сучасному етапі вбачається за доцільне вдосконалення і розвиток законодавства про захист економічної конкуренції, імплементація норм до норм права ЄС, впровадження дієвих економічних та організаційних заходів з метою створення єдиної потужної системи захисту від недобросовісної конкуренції та захисту економіки.

Ключові добросовісна конкуренція, недобросовісна
слова: конкуренція, захист від недобросовісної конкуренції.

Подано до 26.11.2022
друку:

Схвалено 01.12.2022
до друку:

Потужний розвиток ринкової економіки не можливий без такого явища як конкуренція. Запровадження і захист конкурентних відносин є одним з основних завдань держави. Саме тому, одним з пріоритетних державотворчих процесів вбачається впровадження державної політики захисту конкуренції в Україні.

Україна з перших кроків незалежності розглядає впровадження та підтримку економічної конкуренції та боротьбу з монополізмом як найважливіші шляхи побудови розвиненої ринкової економіки.

У ринковій економіці конкуренція вважається одним із найефективніших механізмів повідомлення суб'єктам господарювання про потреби суспільства з метою підвищення економічної ефективності та з користю для споживачів. Послідовне зростання конкуренції має стимулювати економічне зростання та зростання зайнятості шляхом оптимального використання

матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, що безпосередньо впливає на підвищення стандартів життя. Конкуренція є інструментом досягнення вищезазначених цілей.

Україна отримала у спадок економіку з монополіями, проте, постсоціалістичні монополії мали характерний для всіх монополій недолік – обмеження конкуренції. Рівень монополізації економіки України у 1990 році сягав майже 100%. Особливості розвитку монополізму в радянській економіці та його згубний вплив потребували втручання держави, впровадження інноваційних ринкових регуляторів в економіку України, зокрема, конкуренції.

Конкуренція (від лат. *concurrentia* – змагання, суперництво) – економічний процес взаємодії та боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва й збуту товарів, отримання найбільших прибутків[1]

Закон України від 3 серпня 1990 р. «Про економічну самостійність України» визначив зміст, мету і основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, механізм господарювання, регулювання економіки і соціальної сфери, організації фінансово-бюджетної, кредитної та грошової системи України, Верховна Рада в постанові про реалізацію зазначеного закону включила в перелік законодавчих актів, які забезпечували б дію Закону «Про економічну самостійність України», антимонопольне законодавство, відкривши таким чином шлях для розвитку ринкової конкурентоспроможної економіки. В подальшому, в 1992 р. було прийнято Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності», який визначав правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства [2].

Період з 1993 – 1995 років характеризується демонополізацією економіки і розвитком конкурентних засад. Саме в цей час приймається Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції від 21.12.1993, що була спрямована на формування і розвиток конкурентного середовища, яке забезпечувало б ефективне використання суспільних ресурсів, вільний вступ на ринок для підприємців, свободу споживачів у виборі товарів широкого асортименту, кращої якості за більш низькими цінами. Також для цього періоду характерним є перехід від однієї форми власності до іншої, активно впроваджуються процеси приватизації, відбувається створення нової економічної системи, основою якої була визнана свобода підприємницької діяльності та захист національних інтересів держави.

Окрім цього, регулювання зазнає сфера дії природних монополій. Довгий час проблеми функціонування природних монополій вирішувалися на підставі положень Указу Президента України від 19.09.1997 «Про заходи щодо реалізації державної

політики у сфері природних монополій». Лише 20.04.2000 Верховна Рада України прийняла Закон України «Про природні монополії», який визначив правові, економічні та організаційні засади специфічного державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в Україні [3].

Проведені зміни не привели до очікуваного результату. Для розвитку конкурентного середовища економіка України потребувала нових правових норм, які б стимулювали розвиток добросовісної конкуренції. І хоча, законодавчі засади захисту добросовісної конкуренції були закладені ще в Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» шляхом встановлення заборони здійснення недобросовісної конкуренції, цього було недостатньо. 11 січня 2001 р. було прийнято Закон України «Про захист економічної конкуренції», з набуттям чинності яким Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» втратив чинність. Визначним кроком у забезпеченні розвитку конкуренції стає прийняття 26 листопада 1993 р. Закону України «Про Антимонопольний комітет України», який визначає правове становище Комітету, його органів та посадових осіб. Окрім інших, головними завданнями Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині: здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції; контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; сприяння розвитку добросовісної конкуренції [4].

07.06.1996 Верховна Рада України прийняла Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», яким були визначені правові засади захисту господарюючих суб'єктів (підприємців) та споживачів від недобросовісної конкуренції, правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин. З прийняттям зазначеного акту впроваджується жорстке державне регулювання і контроль за діяльністю суб'єктів конкуренції.

З 2002 року в Україні набуває чинності Закон України "Про захист економічної конкуренції". Згідно з законодавством монопольне становище підприємств на ринку для всіх видів товарів народного споживання, а також для всіх видів робіт і послуг визначається Антимонопольним комітетом України і його територіальними

управліннями в межах адміністративної одиниці. Окрім цього, регулюються питання антиконкурентних узгоджених дій, зловживання монопольним (домінуючим) становищем суб'єктів господарювання, анти- конкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, обмежувальної діяльності суб'єктів господарювання та об'єднань, концентрації суб'єктів господарювання, регламентовано процедури розгляду заяв (справ) про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання, розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та встановлено відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції [5]

Таким чином, система державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, яку створено та діє в Україні, загалом відповідає міжнародним та європейським стандартам, наявна система державного регулювання природних монополій, створена та впроваджується національна система контролю державної допомоги суб'єктам господарювання.

Наразі нормативно-правове регулювання відносин, що впливають чи можуть вплинути на економічну конкуренцію забезпечується наступними нормативно-правовими актами: Конституція України, Господарський кодекс України, Закон України «Про захист економічної конкуренції», Закон України «Про Антимонопольний комітет України», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Стаття 42 Конституції України визначає, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. [6]. Господарський кодекс України встановлює обмеження монополізму та сприяння змагальності у сфері господарювання, а гл. 3 – обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції. Окрім того, гл. 28 Господарського кодексу України встановлює відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Важливим аспектом в правовому забезпеченні захисту від недобросовісної конкуренції в Україні є встановлення відповідальності за порушення діючих законодавчих норм. Відповідно до статті 10-ter Паризької конвенції уряди всіх держав, що підписали зазначену Конвенцію, зобов'язані забезпечити адміністративний і судовий захист прав суб'єктів господарювання і громадян від проявів недобросовісної конкуренції [7]. Окрім Господарського кодексу України та законів, норми, які визначають особливості юридичної відповідальності за порушення конкурентного

законодавства містяться в Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному Кодексі України.

Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за недобросовісну конкуренцію, порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів за державні кошти, порушення порядку застосування цін, зловживання монопольним становищем, неправомірні угоди, дискримінацію підприємців органами влади, ненадання інформації та невиконання рішень Антимонопольного комітету України; примушування до антиконкурентних узгоджених дій.

Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність за окремі види недобросовісної конкуренції. Це, зокрема, незаконне використання товарного знаку, фірмового найменування, незаконне збирання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, розголошення комерційної таємниці.

Розвиток, вдосконалення та практичне застосування законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, яке є частиною законодавства про захист економічної конкуренції, об'єктивно відображає процеси ринкових перетворень в економіці України. Проте, практика свідчить про наявність низки недоліків системи протидії недобросовісній конкуренції та потребує формування сталої судової практики.

На сучасному етапі вбачається за доцільне вдосконалення і розвиток законодавства про захист економічної конкуренції, імплементація норм до норм права ЄС, впровадження дієвих економічних та організаційних заходів з метою створення єдиної потужної системи захисту від недобросовісної конкуренції та захисту економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мохненко А. С., Різник С. В., Хомляк М. М. Конкуренція // Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. Т. 14. URL: <https://esu.com.ua/article-4856> https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4856.
2. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 21, ст.296, режим електронного доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12#Text>.
3. Ігнатюк А. І. Формування конкурентного середовища та механізми протидії монополізму в економіці України // Дис. канд. екон. наук: 28.11.16.К., 2016. 189 с.
4. Закон України «Про Антимонопольний комітет України», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 50, ст.472, режим електронного доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.

5. Закон України «Про захист економічної конкуренції», Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

7. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, Набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р., режим електронного доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122, режим електронного доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n1490>.

9. Кримінальний кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131, режим електронного доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

**LEGAL PRINCIPLES OF PROTECTION AGAINST UNFAIR
COMPETITION IN UKRAINE AT THE CURRENT STAGE**

Andrushchenko L. V., Candidate of Legal Sciences,
Docent, Junior Researcher of the Legal support of a
market economy department of
the Academician F. H. Burchak Scientific Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship of
NALS of Ukraine (Kyiv)

Keywords: fair competition, unfair competition, protection against unfair competition.

The article examines normative legal acts regulating competition issues, legal principles of protection against unfair competition, issues of responsibility for violation of competition legislation. The system of state protection of competition in business activity, which was created and operates in Ukraine, generally meets international and European standards, there is a system of state regulation of natural monopolies, a national system of control of state aid to business entities has been created and is being implemented. At the current stage, appropriate to improve and develop the legislation on the protection of economic competition are considered, the implementation of norms to the norms of EU law, the implementation of effective economic and organizational measures in order to create a single powerful system of protection against unfair competition and the protection of the economy.